

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۷۷۸۶-۲۹۸۰-ISSN

زمان چاپ: ۱۴۰۰/۰۴/۱۵

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی علل افت تحصیلی دانش آموزان دوره ابتدایی

زهرا عقیل^۱، خدیجه جمشیدی^۲، زیبا بارک زهی^۳، ملیحه کرد خاشی^۴، آسیه داودی^۵

۱-لیسانس امور تربیتی، معاون آموزشی مقطع ابتدایی

۲-فوق لیسانس روان شناسی عمومی، سرپرست شبانه روزی

۳-لیسانس ادبیات فارسی، آموزگار

۴-فوق دیپلم مربی کودک، آموزگار

۵-لیسانس دینی و عربی، آموزگار

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی علل افت تحصیلی در دانش آموزان دوره ابتدایی. روش تحقیق پژوهش حاضر باروش علمی مروری (کتابخانه ای) انجام گرفته شده است و در تهیه ی آن از انواع مقالات، کتاب ها، مجلات و... معتبر استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می دهد که متأسفانه تمام نظام های آموزشی از جمله نظام آموزشی ایران با چالش افت تحصیلی رو برو هست، لذا در پژوهش حاضر عوامل عزت نفس، بی سوادی والدین، وضعیت پایین اقتصادی خانواده، طلاق والدین، کیفیت پایین امکانات آموزشی، روابط معلم و دانش آموز، رابطه آنها با افت تحصیل دانش آموزان مورد مطالعه پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: آموزش، افت تحصیلی، دانش آموزان، یادگیری، تکرار پایه، مردودی، ترک تحصیل

مقدمه

کلمه افت از نظر لغوی به معنی کاستی و نقصان می باشد (معین، ۱۳۸۰) منظور از افت تحصیلی کاهش عملکرد تحصیلی دانش آموز از سطحی رضایت بخش به سطحی نا مطلوب است (بیانگرد، ۱۳۸۶). سازمان یونسکو مفهوم افت تحصیلی را به تکرار پایه، ترک تحصیل زودرس و کاهش کیفیت آموزشی و تحصیلی دانش آموزان و دانشجویان نسبت می دهد (یونسکو، ۱۹۸۴). فرایند تعلیم و تربیت هر جامعه، در چارچوب دستگاہی به نام آموزش و پرورش تحقق می یابد. یکی از بحث انگیز ترین مسائلی که معمولاً همه نظام های آموزشی جهانی با آن دست به گریبان اند افت تحصیلی است که سالانه بخش قابل توجهی از بودجه، نیروی انسانی و امکانات را تلف می کند و اثرات ناخوشایندی از نظر روحی و روانی بر فراگیران وارد می نماید و مشکلات عدیده ای را نیز برای خانواده ها به وجود می آورد (آزادیکتا، ۱۳۹۱). نظام آموزشی کشور ما نیز همانند بسیاری از کشورهای در حال توسعه یا توسعه یافته با مسئله افت تحصیلی روبه روست (قاسمی، حسن وند و ولی زاده، ۱۳۹۳). زمانی که یک دانش آموز دچار افت تحصیلی می شود، علل و عوامل زیادی در افت تحصیلی او می توانند دخیل باشند. در حالت کلی باید گفت این علل می توانند از محیط خانواده و مدرسه، تعاملات در جامعه، ساختار آموزشی آموزش و پرورش، مربی و معلم و... نشاءت گیرند. البته ذکر این نکته ضروری است که تمامی عوامل فوق الذکر به گونه ای مرتبط و در هم تنیده اند، که هیچ کدام به تنهایی قادر به پیشگیری از افت تحصیلی نیستند (شفیع آبادی، ۱۳۹۰). در زبان فارسی برای شکست تحصیلی، بیشتر، از کلمه افت تحصیلی استفاده میشود. طبق گفته آقای امین فر کاربرد اصطلاح افت یا اتلاف در آموزش و پرورش از زبان اقتصاد دانان گرفته شده است و آموزش و پرورش را به صنعتی تشبیه میکنند که بخشی از سرمایه و مولد اولی های را که باید

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۷۷۸۶-۲۹۸۰-ISSN

به محصول نهایی تبدیل میشود، تلف نموده و نتیجه مطلوب و مورد انتظار را به بار نیاورده است. وی می افزاید شاید این تشبیه چندان خوشایند نباشد و اصطلاح قصور در تحصیل یا اماندگی از تحصیل مطلوبتر باشد. با توجه به اینکه واژه افت تحصیلی یا اتلاف تحصیلی به معنی هدر دادن تحصیل است. بیشتر جنبه اقتصادی مساله را مطرح میکند و از قصور در تحصیل بیشتر متوجه دانش آموز شده و واژه اماندگی از تحصیل نیز با توجه به تعبیر روانشناسی آن امانده – عقب مانده جنبه فردی پیدا میکند و باز دانش آموز را زیر سوال می برد. خانم ایزامبرت ژاماتی معتقد است که شکست تحصیلی فقط در یک مؤسسه تحصیلی و بر اساس سطح از قبل تعیین شده مفهوم پیدا میکند به دنبال این تعریف وی می افزایند شاگرد شکست خورده کسی است که نتوانسته است مطالبی را که مؤسسه ای در یک زمان خاص برای او سطوح کرده است کسب کند. شاخصهایی که برای شکست تحصیلی استفاده میشوند عبارتند از:

۱- مردودی در یک پایه تحصیلی

۲- عقب ماندگی تحصیلی در سطح دانش از قبل تعیین شده

۳- عقب ماندگی تحصیلی در سطح سنی از قبل تعیین شده

۴- ترك تحصیل قبل از اتمام پایان دوره تحصیل اجباری

با توجه به تعاریف عنوان شده و شاخصه ای مطرح شده میتوان شکست تحصیلی را مردودی و ترك تحصیل قلمداد کرد. (منادی، ۵۵-۵۶، ۱۳۷۲)

انواع افت تحصیلی

افت تحصیلی کلی (کلان): شامل شکست تحصیلی فراگیران در کلیه دروس و حتی سال تحصیلی می شود که نهایتاً به ترك تحصیل ختم می شود و قریب به اتفاق تارکان تحصیل، بازگشت به تحصیل نخواهند داشت.

افت تحصیلی جزئی: شامل ضعف تحصیلی دانش آموزان در یک درس در طی سال های مختلف، مانند ضعف خواندن یا نوشتن و کند فهمی مسائل در مسائل ریاضی است و یا افت تحصیلی در مدت کوتاه چند روزه تا چندماهه به دلیل مشکلات عاطفی مانند از دست دادن یکی از والدین یا ودشکستی اقتصادی خانواده، مسائل زلزله و سیل و... افت تحصیلی جزئی (خرد) گفته می شود (شکاری، ۱۳۸۳).

ضرورت و اهمیت انجام تحقیق

برای بیان اهمیت و ضرورت تحقیق حاضر باید به این مسئله اشاره کنم که شناخت بیشتر و بهتر عوامل موثر در ایجاد افت تحصیلی می تواند به برنامه تعلیم و تربیت و متولیان امر آموزش کمک نماید تا در انتخاب چگونگی رفتار با این گونه دانش آموزان با اجرای اصول حرفه ای عمل نموده در راستای شناسایی و ارزیابی میزان افت تحصیلی بتواند نسبت به کاهش آن اقدامات تخصصی را انجام دهند و از تحمیل خسارت های سنگین مالی و فرهنگی جلوگیری کنند (سعدی پور، مطلوبی، ۱۳۹۵).

هدف پژوهش

بررسی علل افت تحصیلی در دانش آموزان دوره ابتدایی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۷۷۸۶-۲۹۸۰-ISSN

روش پژوهش:

پژوهش حاضر بررسی عوامل بر افت تحصیلی دانش آموزان می باشد که درگردآوری اطلاعات مورد نیاز از روش کتابخانه ای در تهیه ی آن از انواع مقالات، کتاب ها، مجلات و...معتبر استفاده شده است

یافته:

عزت نفس

یکی دیگر از عوامل مهم در رشد و پیشرفت هر فردی عزت نفس می باشد. عزت نفس یعنی احساس ارزشمند بودن این حس ناشی از مجموعه افکار، احساس، عواطف و تجربیات ما درطول زندگی است. وقتی که فکر می کنیم شخصی باهوش هستیم دوست داشتنی هستیم خود را دوست داریم و برای خود ارزش قائل می شویم می گویم عزت نفس داریم اما وقتی که خود را شخصی کودن بدانیم خود را احمق بدانیم فکر کنیم که دوست داشتنی نیستیم خودمان را دوست نداشته باشیم و برای خود ارزش قائل نشویم میگوئیم ارزش نفس نداریم. نداشتن عزت نفس در افت تحصیلی تأثیر بسیار زیادی دارد چرا که عزت نفس صرف نظر از سن و جنس و نوع کاری که در زندگی داریم بر همه سطوح زندگی ما تأثیر فراوانی دارد تحقیقات روانشناسی نشان داده است که چنانچه نیاز به عزت نفس ارضا نشود نیازهای سطح بالاتر مانند نیاز به پیشرفت و خود شکوفایی محدود و ناشکفته باقی می ماند اگر ما در زندگی هیچ چیز نداشته باشیم اما دارای عزت نفس باشیم همه چیز را به دست خواهیم آورد(علایی، ۱۳۹۱).

بی سوادی والدین

بیسوادی والدین یکی از عواملی است که می تواند در افت تحصیلی دانش آموزان موثر باشد. زیرا ناتوانی والدین جهت کمک به فرزندان در تحصیل و نبود پیشینیان در جهت راهنمایی فرزندان می تواند سبب سردرگمی دانش آموزان گردد. نبود اطمینان کامل مورد توجه آنچه که دانش آموزان انجام می دهند و نبود راهنما در منزل سبب می شود تا دانش آموز با اطمینان کامل نتواند پیشرفت کند. البته این مطلب کلیت ندارد و دانش آموزان با استعداد می توانند بدون راهنما نیز بسر منزل مقصود برسند. اما این موضوع مربوط به دانش آموزانی است که دارای استعداد کمتری هستند و جهت پیشرفت نیاز به یاری دهند دارند(میرپناهی، ۱۳۹۵).

وضعیت پایین اقتصادی خانواده

دانش آموزان اگر چه در بیشتر مواقع از نظر بهره هوشی و جسمانی هیچ گونه ناراحتی و عقب ماندگی ندارند، بر اثر فقر خانوادگی، تحمل گرسنگی و کمبود های نداشتن و سایل تحصیلی نمی توانند به طور مرتب در مدرسه حضور یابند و درس های خود را فراگیرند و در نتیجه دچار ناکامی و عقب ماندگی می شوند. در واقع فقر به سلامت و آسایش کودک لطمه می زند. از بعد دیگر، وضعیت اقتصادی تعیین کننده محل سکونت است و اگر دانش آموزان به دلیل فقر مالی نتوانند محل سکونت مناسبی داشته باشند، برای انجام تکالیف و مطالعه دروس ها با مشکل رو به رو خواهند بود. فقر مالی سبب می شود دانش آموز از غذای کافی و استراحت لازم محروم بماند یا برای جبران کمبود های خود و خانواده ساعاتی از روز را به کار مشغول شود و در نتیجه، فرصت کافی برای انجام دادن تکالیف نداشته باشد(بیابانگرد، ۱۳۸۶).

طلاق والدین

طلاق اثرات و عوارض بسیاری بر خانواده بر جای می گذارد که بیشترین این اثرات و عوارض متوجه کودکان این خانواده ها می باشد از میان عوارض موثر بر کودکان میتوان از عوارض عاطفی، اجتماعی سخن به میان آورد که دامنه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۷۷۸۶-۲۹۸۰-ISSN

این عوارض بسیار است و این آسیب ها و عوارض بصورت ترس ، اضطراب ، انتقام جویی ، افسردگی ، انزوا و نیاز افراطی به محبت ، اختلال در رفتار آمادگی برای جرم و بزهکاری و حتی تن دادن به جرم و ارتکاب آن اختلال در امر تحصیل و در روابط معاشرتی و رفتارهای ضد اجتماعی را نشان دادیکی از تأثیرات رفتاری حاصل از طلاق اضطراب است به نحوی که پس از طلاق ، بلافاصله میزان اختلالات عاطفی و رفتاری در کودکان بالا می رود و پسران بیشتر از دختران تحت تأثیر اضطراب ناشی از طلاق قرار می گیرند و چنین فرزندان اغلب به اختلالات روانی تنی ، افت تحصیلی به ویژه آسم و کولیت دچار می شوند . آسیب طلاق بر نوجوانان هم کمتر از آسیب بر کودکان نیست هر چند که این دو آسیب از نظر کیفیت تفاوت های آشکاری دارند(نقاشیان، ۱۳۹۴).

کیفیت پایین امکانات آموزشی

کمبود و کیفیت پایین امکانات آموزشی نه تنها در افت تحصیلی تأثیر دارد بلکه به خاطر اینکه وجود امکانات کافی و مناسب آموزشی مکمل تلاش های معلم در آموزش و ارتقاء کارایی او دارد. وقتی سازمان های آموزشی از امکانات آموزشی لازم برخوردار نباشند تلاش های دانش آموزان به همراه کادرهای آموزشی و تربیتی ره به جایی نبرده و موجب به هدر رفتن زحمات چندین ساله آنها خواهند شد . کمبود مدارس و فضاهای آموزشی، کمبود امکانات آزمایشگاهی و کارگاهی، هر کدام به نحوی در کیفیت آموزش تأثیر دارند و زمینه را برای افت تحصیلی آماده می سازند. علاوه بر آنها نامناسب بودن ساختمانه ای اختصاص یافته به مدارس نیز علتی از علل میباشد. طبق آمار و تحقیقات به عمل آمده سه استان، یزد، کرمان و اصفهان که از نظر ساختمان های آموزشی نسبت به سایر استانها در وضعیت بهتری قرار دارند درصد قبولی بالانتری را به خود اختصاص داده اند که مؤید این علت میباشد. علاوه بر امکانات آموزشی و تفریحی، حجم زیاد کتابهای درسی نیز به میزان قابل توجهی در میزان افت تحصیلی دخلت دارد. و این موضوع به خصوص در مورد کتاب های نظام جدید آموزش متوسطه بیشتر صدق میکند. علاوه بر موارد فوق کمبود وسایل کمک آموزشی در مدارس نیز یکی از علل افت تحصیلی در رابطه با امکانات آموزشی میباشد(صنم حسینی، خانی پور، اسکندری، ثابت کمال، ۱۳۹۹).

روابط معلم و دانش آموز

اولین هدف معلم باید برقرار کردن رابطه های دوستانه و حمایت کننده با دانش آموزان باشد. محققان علوم رفتاری بیان می کنند که به دانش آموزان نشان دهید، که به آنها علاقه دارید تا آنها بتواند به شما اعتماد پیدا کنند و در صورت نیاز برای هر کمکی که به شما رجوع کنند. زیرا امروزه، افزایش رقابت و تغییرات بسیار سریع در محیط های مختلف، امری اجتناب نا پذیر شده است (Szabo, 2007). آگه معلمان شیوه سختگیرانه و خشکی داشته باشند، مهارت برخورد با دانش آموزان را نداشته باشند، بد اخلاق باشند و یا رفتار نامناسب و تحقیر آمیز نسبت به دانش آموز داشته باشند، طبیعی است که دانش آموز از درس و مدرسه بیزار شده و این مورد بدون شک باعث افت تحصیلی دانش آموزان خواهد شد.

پیشنهادهای جهت جلوگیری از افت تحصیلی

از دیر باز مسئله جلوگیری از افت آموزش یا افزایش پیشرفت تحصیلی همواره مورد بحث و تخصص متخصصان تعلیم و تربیت بوده همواره در پی آن پیشنهادهای، راهکارها و سیاست هایی به همین منظور وجود داشته تا بتواند جلوی این معضل فرهنگی را گرفته و استفاده بهینه از امکانات مالی و منابع محدود کشور به عمل آورند تا شاید برای همیشه این مشکل اساسی آموزش زوده شود و دیگر بودجه های نظام آموزشی صرف کارهای بیهوده و بی اساس نگردد(یوسفی، ۱۳۸۸).

۱- کاهش تعداد دانش آموزان هر کلاس .

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۷۷۸۶-۲۹۸۰-ISSN

- ۲- ارزیابی هوشی دانش‌آموزان قبل از دبستان .
- ۳- فراهم کردن امکانات آموزش و پرورش .
- ۴- تهیه به موقع کتابهای درسی و فراهم آوردن وسایل کمک آموزشی .
- ۵- همکاری نزدیک اولیاء مدرسه و والدین .

نتیجه گیری:

مسئله افت تحصیلی به عنوان قدیمی ترین و بحث انگیز ترین مسأله آموزش و پرورش ایران در دهه های اخیر بوده است. با توجه به اهمیت تحصیلی پژوهش حاضر بررسی عوامل موثر بر افت تحصیلی بود. نتایج پژوهش حاضر نشان می دهد که عوامل بسیار گوناگونی بر افت تحصیلی دانش آموزان تاثیر دارند عوامل عزت نفس ، بی سوادی والدین ، وضعیت پایین اقتصادی خانواده، طلاق والدین، کیفیت پایین امکانات آموزشی ، روابط معلم و دانش آموز عوامل مهم و تاثیر گذار بر افت تحصیلی می باشند.

منابع

- آزادیکنار، مهرناز، (۱۳۹۱). بررسی نقش راهبردهای مقابله ای و سبک اسنادی به عنوان پیش بین های افت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر، فصلنامه دست آوردهای روان شناختی، ۴(۱)، ۱۰۱-۱۰۰.
- بیابانگرد، اسماعیل، (۱۳۸۶)، روشهای پیشگیری از افت تحصیلی، تهران، انتشارات انجمن اولیا و مربیان
- صنم حسینی، ماه، خانی پور، اعظم، اسکندری، افسون، ثابت کمال، آمنه، (۱۳۹۹)، نقش معلمان در افت تحصیلی دانش آموزان، نشریه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی (موسسه آموزش عالی نگاره)، تابستان، ۱۳۹۹- شماره ۵۱ صفحات: ۹۵ تا ۲۰۴
- سعدی پور، اسماعیل، مطلوبی، طیبه، (۱۳۹۵)، روش های پیش گیری از افت تحصیلی. انجمن اولیاء و مربیان
- شکاری، عباس، (۱۳۸۳)، مسائل آموزش و پرورش ایران و راهکار های آن، چاپ اول، تهران، انتشارات عابد.
- شفیع آبادی، عبدالله، (۱۳۹۰)، نظریه های مشاوره روان درمانی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی
- نقاشیان، ذبیح اله. (۱۳۹۴). «رابطه محیط خانوادگی و موفقیت تحصیلی» ، شیراز ، تحقیق دانشکده علوم تربیتی، سال ۱۳۹۶.
- علایی، سوسن. (۱۳۹۴). بررسی عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی، پایان نامه کارشناسی ارشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۷۷۸۶-۲۹۸۰-ISSN

-فاسمی، سیده فاطمه، حسن وند، شیرین، ولی زاده، فاطمه (۱۳۹۳)، بررسی فراوانی افت تحصیلی و عوامل موثر بر آن از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی خرم آباد. مجله آموزش پرستاری، ۳(۱)، ۷۲-۷۳.

-منادی، مرتضی، (۱۳۷۲)، تفسیر شکستهای تحصیلی از دیدگاه جامعه شناسی، فصلنامه تعلیم و تربیت، پاییز و زمستان شماره ۳ و ۴

--میرپناهی، لیلا، (۱۳۹۵)، بررسی تاثیر سطح سواد بر یادگیری دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام، فصلنامه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۲، دوره ۲، تابستان ۱۳۹۵

-یوسفی، فاطمه، (۱۳۸۸). روز نامه اعتماد www.etemaad.ir.

Szabo, E., Auer-Rizzi, W., & Elangovan, A. R. (2007). Why don't I trust you now? An attributional approach to erosion of trust. *Journal of Managerial Psychology*, Vol. 22, No.